MORALITY IN THE VIEW OF EMMANUEL KANT

Rusu Paraschiva Rodica
PhD. Student, „Ștefan cel Mare" University of Suceava

Abstract:Emmanuel Kant, one of the great philosophers of the world, researched with great interest the domain of morality, starting with his thinking from a thought on historical moral theories, considering the variety of theories formulated in the past as a variety of experience. If we take a look at the thoughts of many philosophers, we will notice that : Platonic morality is a morality of transcendence, Epicur anticipated the pleasure and above all the superior pleasures of the spirit, the Stoics referred, in their morality, to indifference to pain and to the firmness of the will in unfavorable circumstances.Kant refuses to adhere to the doctrine of the Stoics, reproaching them that they have lost sight of the complexity of man's moral being, the fact that it is not pure reason, but only a rational animal, a "finite and reasonable" being.
There were many who criticized him and disagreed with his thinking , for example, Iris Murdoch reproached that a kantian moral agent, is too absorbed by himself, because his actions focus on him, instead of focusing on others.
Even though many contradict the writings of the great philosopher Emmanuel Kant, more inspired in their thinking from them, continuing to do so, Kant representing forever a muse of inspiration.

Keywords: morality, philosophers, moral theories, moral reasoning, society;

Epoca Iluminismului, a fost perioada în care regulile sau principiile universal valabile au preluat poziția centrală în filosofie și în gîndirea umană de zi cu zi. Emmanuel Kant, unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai Iluminismului, a definit moralitatea[1] nu doar ca o listă de interdicții și porunci care să orienteze comportamentul, ci și ca respectarea principiilor morale universal valabile. Conform acestor reguli generale, comportamentul nostru devine (mai) moral, dacă coincide cu principiile noastre. Filosofi precum Kant, credeau că trebuie să ne amintim cîteva reguli și că respectarea acestor reguli necesită cel mult motivație și curaj, fără a necesita o competență morală specială, argumentînd că principiul moral al adevărului trebuie să se aplice întotdeauna chiar dacă cineva pune în pericol viața unei persoane. Kant a reprezentat pentru spiritul filosofic modern un moment de referință la fel cum învățăturile lui Socrate au constituit punctul de referință al filosofiei morale antice. Chiar dacă perspectiva practică kantiană a fost ulterior criticată aducîndu-i-se numeroase obiecții, reflecția filosofică morală ulterioară se va raporta într-un fel sau altul la aceasta. Dacă Socrate a orientat reflecția filosofică spre om, Kant a concentrat-o spre cercetarea uneia din facultățile esențiale ale acestuia, și anume rațiunea.[2]

Immanuel Kant a fost adevăratul inițiator al concepției non-instrumentale a rațiunii și raționalității, susținînd că raționalitatea nu se limitează la cunoaștere, la identificarea și demonstrarea situației, ci este îndreptată spre orientarea modului de stabilire a obiectivelor. În opinia lui Kant, rațiunea în cel mai înalt sens, se ocupă de problemele de orientare; ea se referă, în esență, la scopuri și norme, despre ceea ce ar putea și ar trebui să fie. Așa cum raționalitatea nu se limitează la domeniul cognitiv, adevărații purtători nu se limitează la judecăți cognitive despre lume. Adevărul, se referă, de asemenea, la ceea ce ar trebui să fie.

[1] Neiman S., *Moral clarity. A guide for grown-up idealists*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009.
[2] Vasile Boari, *Filosofia și condiția morală a cetății*, Editura Dacia, Cluj,1991, p.193.

BDD-A30567 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:09 UTC)

Pentru a răspunde la întrebarea : „Care este cadrul în care ar trebui să se perceapă adevărata moralitate?” , Immanuel Kant a identificat trei pietre de temelie[3] pentru concepția sa: simțul moral și conștiința omului obișnuit, exactitatea formală a principiilor morale, care face ca moralitatea să fie similară matematicii și, în cele din urmă, natura platonică a normelor morale.

Ca și Platon, Kant a crezut că principiile moralității nu pot fi obținute și evaluate prin experiență, deoarece ele stau deasupra sa și furnizează idealurile pe care ar trebui să le aproximăm cît mai mult posibil. Dar chiar acceptînd această ipoteză ca adevărată, tot mai rămîne de demonstrat că aceste idealuri sunt adevărate și vitale, nu doar simple contradicții arbitrare sau utopii nefondate. Kant nu a reușit să facă acest lucru, iar eșecul revendicărilor sale înalte privind rolul rațiunii și a celei mai înalte vocații umană ar trebui să ne forțeze să regîndim rolul raționalității în filosofia umană.

Pentru a înțelege concepția morală a lui Immanuel Kant trebuie să îi evidențiem legătura pe care aceasta o are cu concepția sa generală asupra cunoașterii umane, piatra de temelie a întregii sale gîndiri. Plecînd de la principiul raţiunii, care era la Descartes, Spinoza, Wolff înnăscut şi independent de experienţă, Kant descrie cunoaşterea ca tot ceea ce depinde de simţuri, de intuiţie şi de conceptele intelectuale apriorice. Simțurile oferă materia cunoașterii organizate de intuițiile apriori ale sensibilității (spațiul și timpul) și ordonate de categoriile intelectului. La Kant judecăţile de percepţie au o valoare subiectivă, iar cele ale experienţei, o valoare obiectivă exprimînd un dualism între valoare şi realitate. Dar Kant nu reduce realitatea la valoare, el exprimă faptul că putem cunoaşte realitatea sub înfăţişarea valorii. Dacă luăm realitatea ca termen opus valorii, rămîne numai ceva iraţional, care nu poate fi redus la valoare, însă cunoştinţa în structura sa implică valoarea.[4] Analizîndu-i idealismul transcendental al lui H. Rickert care continuă tradiția kantiană, sociologul român Petre Andrei arată că pentru acesta „valoarea se deosebeşte de existenţă, prin aceea că, în raport de negaţiune, dă naştere unor concepte opuse. Astfel negarea valorii poate da şi o *negare*, dar şi o *afirmare*, anume o valoare negativă. Conceptul valorii poate fi luat în două sensuri: într-un sens mai larg şi altul mai îngust. Valoarea luată în înţelesul îngust al cuvîntului, e în opoziţie cu valoarea negativă (*Umwert*) şi atunci e nevoie de *epitetul pozitiv* (valoare pozitivă). Dar ambele[5] aparţin conceptului valorii în sensul larg al cuvîntului, care este în opoziţie cu conceptul de existenţă.”

Dacă prin negaţie ajungem la ceva negativ, atunci avem de-a face cu conceptul valorii. Aşadar, obiectul cunoştinţei este un imperativ, nu o existenţă. Putem merge mai departe cu gîndul şi putem pune la baza oricărei cunoştinţe, o conştiinţă morală. Prin urmare, relaţia logică dintre realitate şi valoare devine o relaţie de deducere a realităţii la valoare.

În filosofia lui Kant, cu referire la problema valorii[6] se poate afirma că „spiritul nostru este în esenţa sa timologic şi ca atare categoriile, intuiţiile, judecăţile, presupun toate un postulat suprem şi anume: valoarea. Conştiinţa din filosofia lui Kant este pentru noi, o conştiinţă a valorii, care are ca un corelat al său, valoarea în genere, adevărul.”

Morala kantiană s-a constituit pornind de la o reflecție asupra teoriilor morale istorice, mai exact el a constatat că acele teorii nu au putut fundamenta certitudinea unui stil de viață, a unui cod de comportament, cu o orientare fermă, conform principiilor rațiunii. Kant a fost cel care a privit varietatea teoriilor formulate în trecut, ca pe o varietate a experienței. Dacă vom privi asupra gîndirii a mai mulți filosofi, vom observa că: morala platonică este o morală

[3] Predrag Cicovacki, *The Illusory Fabric of Kant's True Morality,* The Journal of Value Inquiry, Kluwer Academic Publishers 36: 383–399, 2002.
[4]Petre Andrei, *Opere sociologice*, Vol.I, Editura Academiei republicii socialiste România, București, 1973, p.234
[5] Idem, p. 222.
[6] Ibidem, p. 234

BDD-A30567 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:09 UTC)

a transcendenței, Epicur a preconizat plăcerea și în primul rînd plăcerile superioare ale spiritului, stoicii s-au referit, în morala lor la indiferența față de durere și la fermitatea voinței în împrejurări neprielnice. Kant[7] refuză aderarea la doctrina stoicilor, reproșîndu-le că au pierdut din vedere complexitatea ființei morale a omului, faptul că acesta nu este rațiune pură, ci numai un animal rațional, o ființă "finită și rezonabilă."

Tipul de teorie morală prescriptivistă promovat de kantianism nu a dominat întotdeauna discursul moral, dar reorientarea din filosofia modernă a teoriei morale a dus la omiterea unor aspecte importante ale vieții. De fapt, Murdoch îl identifică pe Kant ca un catalizator al amneziei noastre morale colective.[8] Murdoch[9] obiectează ideii kantiene că datoria noastră morală poate fi descoperită prin aplicarea regulilor și neglijarea virtuții. Insistența kantiană pe care trebuie să o urmeze agenții morali ne face să fim insuficienți pentru alți indivizi, diferiți unii de alții. Mai mult, un agent moral kantian este prea absorbit de sine, deoarece acțiunile sale se concentrează asupra lui, în loc să se centreze pe ceilalți.

De fapt, argumentul lui Murdoch vizează toate teoriile morale orientate spre reguli, deoarece folosesc o simplă caricatură a preocupărilor unui agent moral și oferă o explicație inexactă a rațiunii practice. Prin contrast, ea este de părere că teoreticienii morali normativi trebuie să facă loc și unei experiențe interne. Moralitatea este frumoasă, dar dezordonată, pentru că viața etică este în detaliu.[10] Murdoch crede că capcanele teoriei morale în stil kantian pot fi rezolvate prin reconcilierea vieții morale cu centrarea în jurul iubirii, deoarece în iubire ne concentrăm pe ceilalți.

Iris Murdoch susține că există anumite fapte, esențiale pentru filosofia morală, care au fost uitate, de unde s-a tras concluzia că teoretizarea morală a dispărut. Iar una dintre faptele importante pe care aceasta le menționează este că dragostea este un concept central în morală.[11] Autoarea sugerează că sarcina centrală a agentului moral implică o percepție adevărată și iubitoare a altui individ, care este văzut ca o realitate specială exterioară agentului moral. Această dimensiune a moralității a fost puternic „teoretizată" de către etica contemporană și poate fi considerată un principiul director al noilor orientări. Viziunea lui Murdoch este aceea că moralitatea are de-a face cu reacția noastră în cauză, ceea ce ea numește „atenție iubitoare" față de alte persoane. Relațiile personale sunt principalul cadru în care are loc acest demers moral. În acest fel atenția, acordată unui prieten sau copil, implică înțelegerea nevoilor sale. Sarcina morală nu este de a găsi motive sau principii de acțiune, ci de a ajunge la realitatea altor persoane. Conform acestui autor, este important să înțelegem binele celuilalt, dar și să acționăm într-o manieră reală și directă pentru binele acestei persoane. Trebuie să acționăm pentru binele celuilalt și să promovăm acel bine; celălalt nu trebuie să fie într-o stare negativă sau nedorită.

O abordare mai apropiată de înțelegerea rațională a chestiunilor morale găsim la Jürgen Habermas. Modul în care acesta abordează etica susține că ar trebui să rezolvăm problemele și conflictele morale prin cîntărirea rațională a argumentelor, adică să căutăm soluții prin gîndire și discuție și nu prin violență împotriva noastră sau a altora sau prin auto-amăgire. Spre deosebire de Lawrence Kohlberg el nu s-a confruntat direct cu problema dilemelor morale, însă abordarea lui oferă o bază bună pentru abordarea situațiilor de dilemă. Teoria morală a lui Habermas este fundamentată pe principiul eticii discursive, care poate fi

[7] Ernest Stere, *Din istoria doctrinelor morale*, Vol.III, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979, p.12.
[8] Ibidem, p.12
[9] Iris Murdoch, *Sovereignty of Good* New York, London*:* Routledge, 1970.
[10] Ibidem.
[11] Iris Murdoch, *Sovereignty of Good*,New York, London*:* Routledge, 1970.

BDD-A30567 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:09 UTC)

privit ca un principiu al argumentării. Acesta este de părere că[12] „numai acele norme sunt valabile care se întîlnesc la toţi cei afectaţi în calitate de participanţi la un discurs practic".

Discursul practic a lui Harbermas[13] „este o procedură de testare a valabilităţii normelor ipotetice, şi nu de a produce norme justificate." Astfel, etica discursului lui Habermas aduce în prim plan faptul că procesul de judecare se desfăşoară în mod imparţial, spre deosebire de Kohlberg care adoptă o teorie a justiţiei şi încearcă să facă imparţial orientarea unui individ în a face o judecată morală. Principiul eticii lui Habermas evidenţiază principiul universalist care poate fi interpretat doar ca exprimînd conţinutul normativ al unei proceduri şi nu un conţinut normativ al argumentului.

Principiul universalizării promovate de Habermas, deşi este împrumutat de la teoria morală a lui Kant, diferă de imperativul categoric prin faptul că argumentează în mod explicit că toţi cei afectaţi de o normă trebuie să fie participanţi ai discursului. Imperativul categoric a lui Kant permite unui individ să atribuie doar valori apte de a fi o lege universală. Habermas[14] reformulează imperativul categoric a lui Kant de a include pe toţi cei implicaţi sau afectaţi de un conflict şi susţine că: „pentru ca o normă să fie valabilă, consecinţele şi efectele secundare ale respectării ei generale pentru satisfacerea intereselor particulare ale fiecărei persoane trebuie să fie acceptabile pentru toţi."

Pentru Habermas este esenţială implicarea perspectivei argumentării, însă principiul universalizării diferă de principiul lui Kohlberg deoarece plasează individul într-o „poziţie iniţială" în care se elimină diferenţele de putere, iar individul este lăsat într-o stare de ignoranţă cu privire la poziţia pe care o poate ocupa într-o ordine socială viitoare.

Teoria lui Habermas despre etica discursului conţine două elemente distinctive centrale: primul este insistenţa asupra discursului practic şi participativ, iar al doilea este principiul universalizării care îndrumă argumentarea. Prin aceste două elemente, etica discursului diferă de teoriile morale ale lui Kohlberg, centrată pe justiţie şi a lui Kant centrată pe imperativ, deşi Habermas împrumută extensiv de la acesta din urmă în formularea teoriei sale.

Habermas defineşte raţionamentul moral[15] drept „eradicarea acelor relaţii de putere care sunt încorporate în mod inconştient în structurile de comunicare şi care împiedică rezolvarea conştientă a conflictelor şi reglementarea lor." Competenţa morală este, prin urmare, necesară pentru a depăşi dogmatismul moral sau rigiditate (sau rigurozitatea) fără a te abate de la urmarea unilaterală a unui principiu moral în detrimentul unui altul.

Transformările rapide care se petrec în societatea contemporană pun cu o intensitate acută problema fenomenului moral. Creşterea exponenţială a puterii individuale de distrugere face ca moralitatea să devină obiectivul numărul unu al educaţiei contemporane şi nu în ultimul rînd un domeniu de cercetare tot mai accesat.

BIBLIOGRAPHY

1. Ernest Stere, *Din istoria doctrinelor morale*, Vol.III, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, Bucureşti, 1979
2. Iris Murdoch, *Sovereignty of Good* New York, London: Routledge, 1970
3. Jurgen Habermas, apud. Georg Lind, *How to Teach Morality, Promoting Deliberation and Discussion Reducing Violence and Deceit*, 2016

[12] Jurgen Habermas, *Moral consciousness and communicative action*. Cambridge, MA: MIT Press, p. 197, 1990, (publicată inițial în 1983).
[13] *Ibidem*, p.197
[14] Ibidem, p.197
[15] Jurgen Habermas, apud. Georg Lind, *How to Teach Morality, Promoting Deliberation and Discussion Reducing Violence and Deceit*, p.61, 2016.

BDD-A30567 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:09 UTC)

4. Jurgen Habermas, *Moral consciousness and communicative action*. Cambridge, MA: MIT Press, 1990, (publicată inițial în 1983)
5. Neiman S., *Moral clarity. A guide for grown-up idealists*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2009
6. Petre Andrei, *Opere sociologice*, Vol.I, Editura Academiei republicii socialiste România, București, 1973
7. Predrag Cicovacki, *The Illusory Fabric of Kant's True Morality,,* The Journal of Value Inquiry, Kluwer Academic Publishers 36: 383–399, 2002.
8. Vasile Boari, *Filosofia și condiţia morală a cetăţii*, Editura Dacia, Cluj,1991

BDD-A30567 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:57:09 UTC)